

Ik zie, ik zie wat jij niet bent

Doelstellingen

- Deelnemers ontdekken en reflecteren over wat hun identiteit vormt, wat hen uniek maakt en wat ze delen met anderen.
- Deelnemers staan stil bij hun blik op de niet-westerse wereld, in het bijzonder op Mali en Burkina Faso.
- Deelnemers herkennen stereotypen en vooroordelen die hun blik en denken kleurt.
- Deelnemers denken na hoe samenleven in diversiteit op een duurzame manier mogelijk is.

Inleiding

Binnenkort gaan jullie op bezoek in De Centrale in Gent. Jullie zullen er het **Yelemani Trio** ontmoeten, een muziekgroep die Belgische, Italiaanse en Burkinese artiesten samenbrengt in een wonderlijk samenspel. Hun muziek put uit verscheidene Burkinese tradities, maar ook uit jazz, impro, rock, psychedelica en elektronische muziek.

Het trio kreeg hier in België onlangs het gezelschap van gastmuzikante **Wassa Kouyaté** (uit Mali); er staan tal van optredens op de planning. Ook voor jullie heeft Yelemani Trio ook een concertje in petto!

Medewerkers van De Centrale legden het reilen en zeilen van de band en Wassa Kouyaté in België vast in een **documentaire**. Deze documentaire krijgen jullie tijdens het bezoek aan De Centrale ook te zien.

Om het bezoek voor te bereiden, gaan we in deze les dieper in op enkele thema's en vragen die het verhaal van interculturele ontmoeting onvermijdelijk kruisen. Wat is identiteit en wat maakt mij anders dan de anderen? Welke gevoel geeft me dat? Wat delen we? Wat staat een ontmoeting tussen culturen in de weg? Hoe kunnen we deze valkuilen en obstakels omzeilen?

VOORBEREIDING IN DE KLAS

Opbouw les

De les is opgebouwd volgens drie modules, waarin enkele methodieken worden aangeboden volgens een bepaald thema. Je kan je les zelf bijeen puzzelen met werkvormen en methodieken uit de verschillende modules, afhankelijk van wat je passend of zinvol vindt voor jouw groep, of afhankelijk van hoeveel tijd je in de voorbereiding wil steken.

Dit zijn de drie modules:

1. Mijn en jouw identiteit
2. Stereotypen en vooroordelen
3. Samenleven in diversiteit

Mijn en jouw identiteit

Achtergrond voor de begeleider

*Je **sociale identiteit** is het zelfbeeld dat iemand van zichzelf maakt, op basis van de groepen waarmee hij zich identificeert. Het bepaalt hoe je je voelt, denkt en handelt. Lid zijn van verschillende groepen heeft verschillende effecten, zowel op persoonlijk als op collectief niveau. Dit komt omdat je niet alleen een individu bent, maar je leeft in een samenleving waarin je met anderen omgaat.*

Uitgaande van de sociale groepen waarvan elke persoon deel uitmaakt, kan de persoon bepalen wat zijn sociale identiteit is en hoe hij lijkt op of verschilt van anderen volgens de eigenschappen die hij deelt met de rest van de leden van de groep.

Pedro is bijvoorbeeld een 16-jarige tienerstudent die in het basketbalteam van zijn school zit. Pedro heeft op zijn beurt een voorliefde voor muziek en is lid van een zanggroep in zijn gemeenschap. Thuis is hij de oudere broer van twee kinderen die zijn ouders hebben. Toen Pedro het profiel van zijn persoonlijkheid beschreef in de sociale netwerken die hij gewoonlijk gebruikt, presenteerde hij zichzelf als een sportman die van basketbal houdt en een passie heeft voor muziek.

Pedro is echter meer dan een atleet en een muzikant, hij is ook een student, een man, een zoon, een oudere broer, maar in sociale netwerken identificeert hij zich sociaal met de groepen waarmee hij meer affiniteit voelt: atleten en muzikanten.

*Om sociale identiteit te begrijpen, moet je deze onderscheiden van **persoonlijke identiteit**. Persoonlijke identiteit bestaat uit de eigenschappen die jou tot een uniek mens maken: je uiterlijk, je standpunten, je geloof, je waarden, je blik op de wereld, je huidskleur, hoe je je haar draagt, enz.*

Identiteitsontwikkeling is een blijvende zoektocht. Er is geen eindpunt. Identiteit is iets essentieels, het vormt de bouwstenen van wie je bent, de kern van je zijn. Je identiteit bepaalt je overtuigingen, waarden en normen. Zij bepalen op hun beurt hoe je de wereld waarneemt, interpreteert en hoe je je daarbinnen gedraagt.

a) Rustig inchecken

Doel?

Zorgen dat iedereen op zijn gemak is en een veilige ruimte creëren waarin iedereen vrij kan spreken en oordelen geen plaats hebben. Het kan nuttig zijn om op voorhand enkele afspraken te maken rond luisteren, respect en meningen.

Materiaal?

- rustige ruimte (binnen of buiten)
- briefjes met de namen van de deelnemers op

Werkvormen?

✓ 'popcorn'-gesprek

- o de groep staat in een cirkel.
- o vraag iedereen om voor zichzelf een woord of quote te bedenken die hem/haar goed omschrijft.
- o vervolgens nodig je de groep uit om dit beurtelings uit te spreken in de groep, als ze dit willen.
- o wanneer iemand zijn/haar omschrijving heeft gegeven, kan je er als begeleider voor kiezen wat uitleg te vragen. Je let er wel op dat enkel deze persoon aan het woord blijft. De andere deelnemers **luisteren** enkel.
- o om te bepalen wie vervolgens aan de beurt is, volg je het popcorn-principe: we gaan géén rijtje af, maar laten het spontaan 'oppoppen' uit de groep. Wie niets wil zeggen, hoeft dat niet.

✓ 'wie ben jij-loterij'

- o de groep staat in een cirkel.
- o laat elke deelnemer een naam trekken van een andere deelnemer.
- o vraag elke deelnemer om de persoon die ze getrokken hebben te beschrijven in twee woorden.
- o om de beurt zegt elke deelnemer wie hij/zij getrokken heeft en welke woorden hij passend vindt.
- o werk liefst popcorn-gewijs: ieder spreekt als hij daar klaar voor is.

✓ 'zet een stap voorwaarts'

- o de groep staat in een cirkel.
- o nodig de groep uit om even na te denken welke zaken, personen of eigenschappen bepaalt wie ze zijn (welke identiteit ze hebben). Dit kan van alles zijn: een muziekstijl, een sportheld, een karaktertrek, een overtuiging, een hobby, een familielid, een vak op school, een interesse, een plek waar ze opgegroeid zijn... We noemen dit 'bouwsteentjes' waarmee je identiteit is opgebouwd, ook wel deelidentiteiten genoemd.

- vraag de groep om straks een stap vooruit te zetten als ze het uitgesproken 'bouwsteentje' bij zichzelf herkennen.
- vervolgens nodig je de groep uit om beurtelings één bouwsteentje uit te spreken in de groep, als ze dit willen.
- zeg: "zet een stap voorwaarts als je dit herkent". Deelnemers die een gelijkaardig bouwsteentje in gedachten hebben, doen een stap naar voor, naar het midden van de cirkel.
- om te bepalen wie vervolgens aan de beurt is, volg je het popcorn-principe: we gaan géén rijtje af, maar laten het spontaan 'oppoppen' uit de groep. Wie niets wil zeggen, hoeft dat niet.

b) Wat ons uniek maakt en wat we delen

Doel?

De groep ontdekt dat identiteit veel lagen heeft. Niemand kan herleid worden tot één kenmerk. Bovendien is identiteit springlevend: het beweegt, evolueert, verandert doorheen de tijd.

Materiaal?

- rustige ruimte (binnen of buiten)
- rad van deelidentiteiten (bijlage 1)
- glazen flesje om mee te draaien
- veld van het spel Twister of stoepkrijt in vier kleuren
- ui-model (bijlage 2)

Werkvormen?

✓ 'speed date'

- de groep loopt kris kras rond door de ruimte.
- op jouw signaal vormt de groep duo's of trio's.
- geef elk groepje de opdracht om op zoek te gaan naar een gemeenschappelijk kenmerk dat hun identiteit mee bepaalt.

Opgelet: dit gaat véerder dan dezelfde kleur van haar of ogen, of dezelfde schoenmaat. We zijn niet op zoek naar uiterlijke kenmerken, maar naar bouwsteentjes waaruit je identiteit opgebouwd is: een muziekstijl, een sportheld, een karaktertrek, een overtuiging, een hobby, een familielid die je bewondert, een vak op school, een interesse, toekomstdromen, een plek waar ze opgegroeid zijn...

- nodig de groepjes uit om hun gemeenschappelijk kenmerk te delen met de groep.
- herhaal de oefening één of twee keer.
- eindig de oefening door in een cirkel te gaan staan of zitten.
- ga met de groep op zoek naar deelidentiteiten: probeer 10 algemene zaken te verzamelen waaruit we onze identiteit opbouwen. Geen concrete voorbeelden dus, maar 'categorieën' waarin we onze identiteit kunnen indelen.

✓ 'twist the bottle'

- speel dit op de speelplaats of op een plein met tegels
- voorbereiding:
 - print het rad van deelidentiteiten af op een A3-papier.
 - plooi het twisterveld open of teken een groot raster van 4 op 6 gekleurde bollen met stoepkrijt op de grond. Teken eerst een rij van 6 bollen (of kruisjes) met dezelfde kleur, vervolgens evenwijdig een rij van 6 bollen met een andere kleur, enz. tot je vier rijen van gekleurde bollen hebt.

- leg het rad centraal op de grond of op een tafel.
- deel de groep op in twee ongeveer gelijke groepen. De ene groep gaat draaien aan het rad, de andere groep gaat op het raster van bollen (twisterveld) spelen. Voorlopig zet deze groep zich nog naast het veld.
- laat een deelnemer draaien met een flesje, dat centraal in het rad gelegd wordt. De deelnemer mag steeds een joker inzetten en nog eens opnieuw draaien.
- deze deelnemer moet dan drie zaken zeggen:
 - hij/zij onthult iets over zichzelf, overeenkomstig met het thema op het rad waar de fles naar wijst. Het rad polst naar je favoriet of voorkeur in een bepaald thema.
 - hij/zij noemt de kleur waarmee het thema op het rad aangeduid staat
 - hij/zij benoemt een voet of hand naar keuze (linker- of rechtervoet, linker- of rechterhand)
- deelnemers van de andere groep die dit antwoord herkennen (omdat het overeenkomt met wat zij zelf zouden antwoorden) gaan met de genoemde voet of hand op de genoemde kleur staan.
- nu is het aan de volgende deelnemer om te draaien aan het rad.
- het spel herhaalt zich helemaal. De spelers in het veld die het antwoord herkennen plaatsen opnieuw een voet of hand, en laten tegelijk een eerder geplaatste voet of hand staan. Deelnemers die nog niet deelnamen aan het spel kunnen (als ze een antwoord herkennen) nu ook deelnemen.
- wie valt, verlaat het twisterveld. Als er één deelnemer overblijft, is dat de 'winnaar' en wisselen de rollen: de groep aan het rad gaat op het twisterveld staan en omgekeerd.

✓ **'de ster die ik ben'**

- Iedereen in de klas tekent een ster op een A4. De ster heeft lange en korte uiteinden.
- Op de lange uiteinden schrijft elk kenmerken van je identiteit die anderen meteen zien, zoals je kledij, je taal, je huidskleur, je haardracht, duidelijke karaktertrekken...
- Op de korte uiteinden schrijft elk kenmerken die anderen niet meteen zien, zoals wensen, dromen, angsten, kleine gelukjes, waarden die je belangrijk vindt, ev. seksuele of politieke voorkeur, geloof,...
- Vraag aan de groep of iemand al eens beoordeeld werd op basis van één kenmerk van zijn/haar identiteit.
- Vraag deze persoon of het ok is om er even dieper op in te gaan:
 - Over welk kenmerk ging het?
 - Hoe voelde dat?
- Vraag aan de groep of iemand dit herkent. Geef de groep de tijd en de ruimte om te reageren.

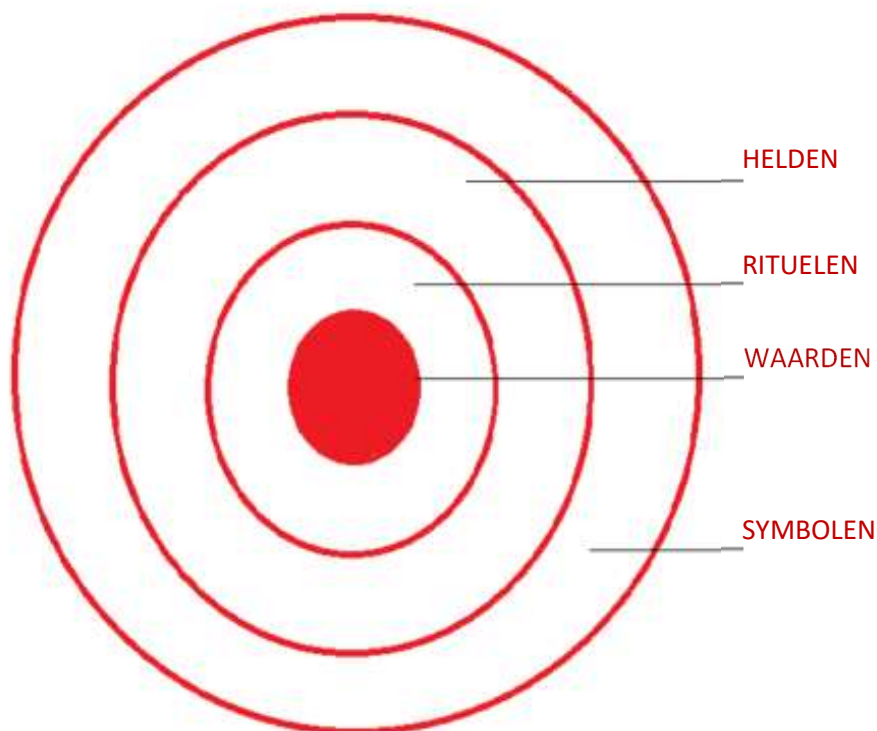
✓ **'al wat we delen'**

- bekijk de video 'Al wat we delen' van enkele Brusselse organisaties: <https://vimeo.com/449725763>
- Bespreek het filmpje aan de hand van deze richtvragen:
 - In welke 'hokjes' worden mensen vaak gezet? (denk aan de beginpositie van de mensen in het publiek)
 - Wie heeft het gevoel al eens in een 'hokje' gezet te worden? Wanneer was dat? Hoe voelde dat?
 - Wat is het effect van dit 'hokjesdenken'? (hier kan je het over wij-zij-denken hebben, over polarisering, het zondebok-effect...)
 - Hoe doorprijkt het filmpje dit denken?
- Uitbreiding: baken zelf in je klas enkele 'hokjes' af en laat iedereen positie innemen in een hokje waar hij of zij zich vaak in geduwd voelt. Nodig vervolgens de groep uit om het hokjesdenken te doorbreken door stellingen te verzinnen die meer een 'wij'-gevoel creëren, zoals in het filmpje.

✓ **'allemaal ajuin'**

- Deze oefening is geïnspireerd op het **ui-diagram van Hofstede** (1991). Dit is een model om een cultuur te beschrijven en te typeren in de vorm van diverse cultuurelementen die schillen vormen rondom een kern, net zoals de schillen van een ui.
- Projecteer of teken dit schema op het bord.
- Daag de leerlingen uit na te denken over deze lagen:

- Welke 'symbolen' trekken hen aan? Dit zijn tastbare en zichtbare zaken, zoals kleding, gebaren, haardracht, muziek, kunst,...
 - Wie zijn hun 'helden'? Wie vinden ze inspirerend? Voor wie hebben ze bewondering? Dit kunnen levende figuren zijn, of personen uit het verleden.
 - Welke 'rituelen' kennen ze? Welke dagelijkse / wekelijkse / jaarlijkse gewoonten komen terug?
 - Welke 'waarden' vinden ze belangrijk? Welk gedrag bestempelen ze als goed of slecht; als normaal of abnormaal; als rationeel of irrationeel?
- Je kan dit klassikaal bespreken of de leerlingen elk hun persoonlijke 'ajuin' laten ontwerpen.
 - Uitbreiding: de meest onzichtbare laag van cultuur is die van de **basisveronderstellingen**. Van die laag zijn we ons vaak niet bewust, omdat we ze heel jong aanleren en ze heel subtiel onze blik beïnvloedt. Het gaat om zaken die ons mens- en wereldbeeld sturen, zoals 'de wereld is maakbaar', 'de mens is van nature goed', 'de natuur staat ten dienste van de mens' of 'mensen zijn gelijk'. Tracht met de klas enkele van die basisveronderstellingen bloot te leggen. Denkt iedereen er in de klas er op dezelfde manier over?

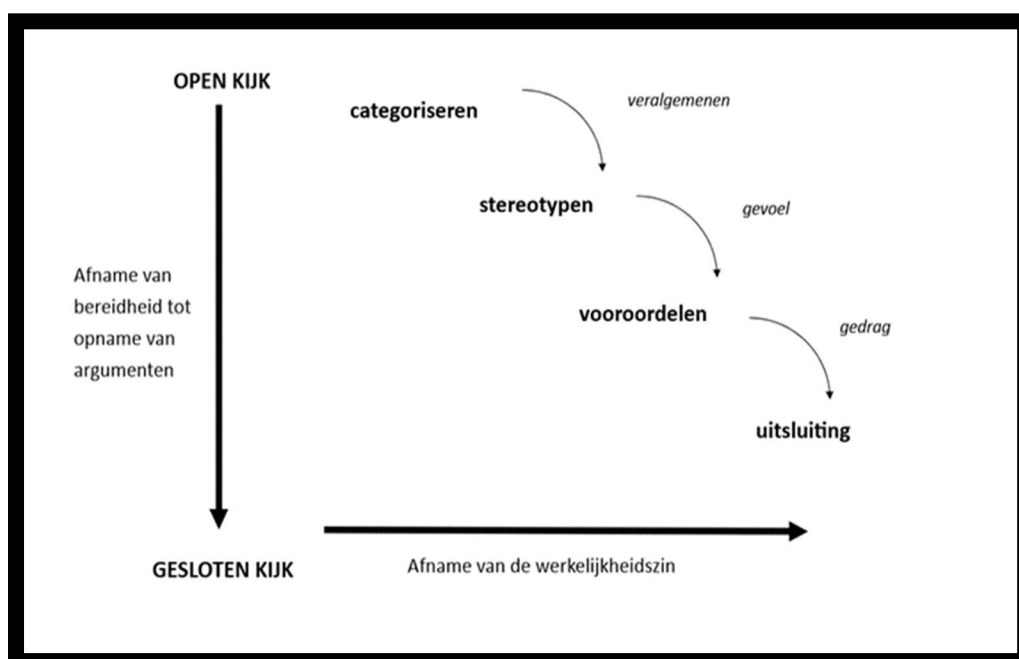

Stereotypen en frames

Achtergrond voor de begeleider

Uitleg bij een aantal begrippen:

- **Referentiekader** is het geheel aan regels, normen en waarden die (vaak onbewust) bepalen hoe je iets beoordeelt.
- **Categoriseren**, het benoemen en indelen van de wereld om ons heen is een van de meest basale en fundamentele activiteiten van ons brein. We doen het iedere dag, van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat.
- **Stereotypen** zijn alle kenmerken die worden toegeschreven aan mensen uit een bepaalde groep. Het zijn daarmee simplificaties/vereenvoudigingen: er zit vaak wel een kern van waarheid in, maar er wordt over gegeneraliseerd.
- **Vooroordelen** zijn negatieve gevoelens / houding die je hebt ten opzichte van. Een specifieke groep. (gebrek aan waardering). Bij impliciete vooroordelen gaat het om snelle impulsieve associaties zonder dat iemand dit in de gaten heeft. Het uit zich in iemands gedrag zonder dat deze zich daar zelf bewust van hoeft te zijn of dit opzettelijk doet. Expliciete vooroordelen daarentegen zijn opzettelijke en bewust overwogen vooroordelen. Vooroordelen kunnen leiden tot discriminatie.
- **Frame:** Wie een frame gebruikt, probeert via woorden en de beelden en gevoelens die ze oproepen, de manier waarop anderen naar de werkelijkheid kijken te beïnvloeden. Het frame wordt een bril waardoor bepaalde informatie wel en andere juist niet gezien wordt.
- **Meerperspectiviteit:** er zijn verschillende kanten aan elk verhaal. We zijn echter vaak tevreden met één kant, één verklaring, één perspectief: die of dat van onszelf. Het is belangrijk om via verschillende invalshoeken naar dingen te kijken en ons in te leven in het perspectief van anderen.

a) het gevaar van 'single story'

Doel?

De deelnemers ontmaskeren het frame waarmee er naar andere mensen en groepen wordt gekeken en zij zelf naar anderen in de wereld kijken. Ze bevragen zichzelf kritisch over hun vooroordelen en toetsen welke stereotypen zij kennen en volgen.

Materiaal?

- een rustige ruimte
- beamer en scherm
- PC, laptop, tablet (of smartphone)
- verbinding met internet (wifi)
- infofiche Burkina Faso (bijlage 3)
- tekst Ted-talk Chimamanda Ngozie Adichie (bijlage 4)
- foto's T-shirts Isaiah Lopaz (bijlage 5)

Werkvormen?

✓ 'mijn Burkina Faso, mijn Afrika'

- Iedere deelnemer neemt (of krijgt) een vel papier en een pen of stift.
- Geef de opdracht om hun beeld van Burkina Faso (of Mali) in woorden of beelden om te zetten, op het blad. Dit kan in taal (enkele zinnen, een vijftal woorden) of in beeld (een tekening).
Wanneer Burkina Faso te onbekend is, kan je ervoor kiezen om 'Afrika' op dezelfde manier uit te laten beelden.
- Overloop enkele resultaten. Sta even stil bij gelijkenissen en verschillen.
- Deel (of projecteer) vervolgens de infofiche uit over Burkina Faso. Welke zaken vindt de groep verrassend? Wat komt overeen met het beeld dat uit de klas kwam? Wat niet?

✓ 'Google, een troebel venster'

- Deze oefening kan je individueel, in duo's of klassikaal (met een projectiescherm) doen. Onze voorkeur gaat naar klassikaal.
- Zorg dat het lokaal (of iedere deelnemer dus) beschikking heeft over een PC of laptop (met beamer). Zorg dat er toegang is tot internet.
- Toon het startscherm van Google en tik in de zoekmachine de term 'Mali' en/of 'Afrika' in. Klik vervolgens op 'afbeeldingen'. Je krijgt een mozaïek van beelden die Google geselecteerd heeft.
- Vraag de klas wat ze zien. Schrijf de termen die vaak terugkomen op het zijbord of op een vel papier
- Vraag of dit beeld beantwoordt aan het beeld dat ze hebben van dit land of dit werelddeel.
- Vraag de groep in hoeverre dit beeld strookt met de werkelijkheid. Of geeft ze maar een deel van de werkelijkheid? En waarom dan dit deel?

- Sta stil bij het 'frame' dat westerse zoekmachines zoals Google geven. Welk gevaar schuilt in zo'n eng frame?

✓ **'Het gevaar van single story'**

- In deze oefening bekijken we eerst (een deel van) de TED-talk die de Nigeriaanse schrijfster **Chimamanda Ngozi Adichie** gaf in 2009. Ze behandelde er het thema van 'single story' (lett. "enkel verhaal") of hoe weinig referentiekader we vaak hebben als we naar andere culturen kijken.
- Je kan ervoor kiezen haar speech in tekst (bijlage 4) of in beeld te laten zien. Scan voor het filmpje onderstaande QR of klik op https://www.ted.com/talks/chimamanda_ngozi_adichie_the_danger_of_a_single_story?language=nl

- Gebruik onderstaande vragen om een bespreking van de tekst / het filmpje te houden:
 - Wat bedoelt de schrijfster met een 'single story'?
 - Ervaar jij soms dat mensen met een eenzijdige blik naar je kijken? Wil je je ervaring delen?
 - Betrap jij jezelf wel eens op een 'single story' of een stereotype over iemand, of een groep mensen? Welke dan?
 - Wat is de beste manier om een 'single story' te betrappen en te bestrijden?

✓ **'een T-shirt als spiegel'**

- **Isaiah Lopaz** is een Amerikaanse kunstenaar. Hij woont en werkt in Berlijn en Brussel. "[Things You Can Tell Just By Looking At Him](#)" is een fotografisch essay.
- Geef elke deelnemer een afdruk van een foto. Er zijn 12 foto's, dus wellicht hebben enkele deelnemers dezelfde foto. Projecteer tegelijk de groep foto's op een scherm.
- Vraag de deelnemers om de boodschap op hun foto te lezen en te begripen.
- Vraag de groep wat deze boodschappen gemeen hebben? Welke bedoeling heeft de kunstenaar ermee?
- Wat vertellen deze uitspraken over stereotypen en vooroordelen die bestaan rond mensen van kleur?
- Heeft iemand in de groep gelijkaardige ervaringen?
- Uitbreiding: filmpje (Eng / Dui) met Isaiah Lopaz die vertelt hoe de uitspraken bij hem binnenkomen. <https://www.youtube.com/watch?v=KuUbO26uvZ0>

b) de wortels van ons kijken

Doel?

De deelnemers onderzoeken welke oorzaken stereotypes en vooroordelen hebben. Ze kijken kritisch naar historische en actuele gebeurtenissen en hoe dit door media, bedrijven, politiek en andere organisaties in beeld en woord wordt gezet.

Materiaal?

- 5 foto's (bijlage 6)
- uitleg bij de foto's (bijlage 6b)

Werkvormen?

✓ **'Wat beelden vertellen'**

- Druk de foto's uit bijlage 5 enkele keren af (afhankelijk van het aantal groepjes) en knip ze tot pakketjes van 5 afzonderlijke foto's.
- Verdeel de groep in groepjes van 4 of 5 deelnemers.
- Verdeel de foto's over de groepjes.
- Laat de groepjes nadenken over de volgende zaken:
 - Wie of wat staat afgebeeld?
 - Met welk doel is deze foto getrokken? Welke boodschap wil ze overbrengen?
 - In wiens opdracht is deze foto genomen, denk je?
 - Voor welk doelpubliek is de foto bestemd?
 - Hoe wordt de niet-westerse samenleving op deze foto in beeld gebracht?
 - Is het in scène gezet of een objectieve weergave van een gebeurtenis? Geef een score van 1 tot 5 in hoeverre de foto volgens jullie een waarheidsgetrouwe weergave is van een reële situatie.
- Bespreek de foto's aan de hand van de bevindingen van elke groep. Gebruik hiervoor de uitleg die je vindt in bijlage 6.

✓ **'Congo voor beginners'**

- Bekijk samen het filmpje 'Congo voor beginners' (10 min.) van Broederlijk Delen: <https://www.youtube.com/watch?v=Z1EHIG7veKo>
- Bespreek volgende stellingen in de groep:
 - De koloniale samenleving was gebaseerd op ongelijkheid en discriminatie
 - Het superioriteitsgevoel van de blanken was (is) gebaseerd op de vooruitgang die westerse samenlevingen hadden (hebben) geboekt tegenover niet-westerse samenlevingen.
 - Ons beeld van Congo vandaag strookt niet met de Congolese realiteit.
 - Het hedendaagse racisme wortelt in de koloniale tijd.

Samenleven in diversiteit

Doel?

De deelnemers denken na en onderzoeken waarom samenleven in diversiteit niet zo evident is. Ze onderzoeken de voorwaarden en mogelijkheden van een interculturele samenleving. Ze houden het samenleven in België tegen het licht.

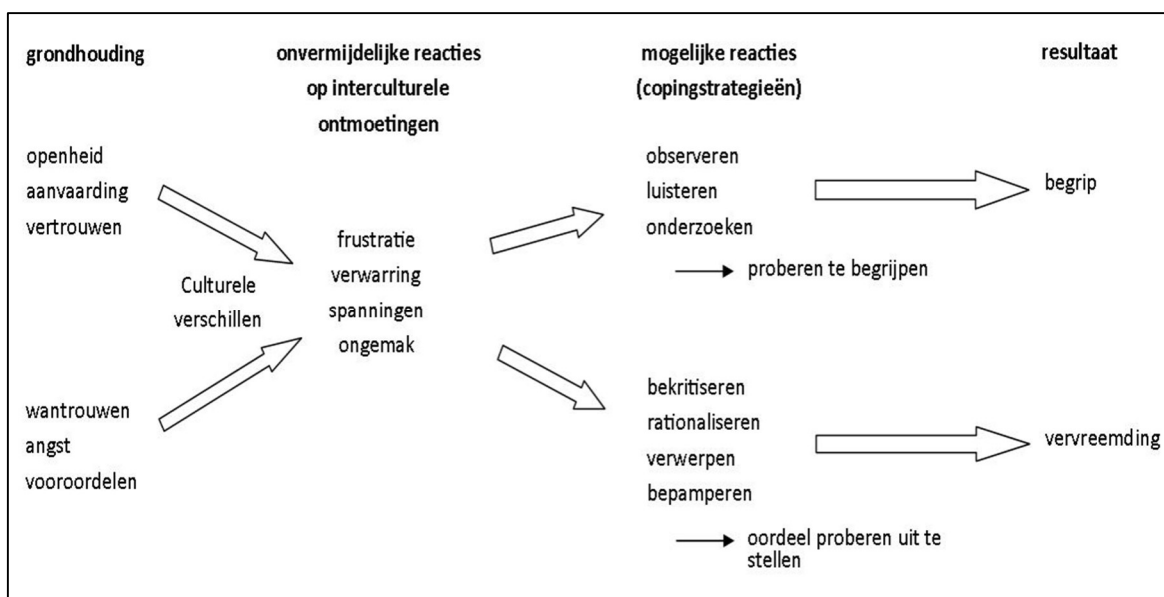
Materiaal?

- schema 'wegen naar verstandhouding' (bijlage 7)
- enkele tabellen uit het SID-onderzoek (2017) van de Vlaamse overheid (bijlage 8)
-

Werkvormen?

✓ 'Wegen naar verstandhouding'

- Projecteer onderstaand schema in de klas. Ze tonen vier stappen die elke ontmoeting met een nieuwe cultuur ondergaat, in ons hoofd.
- Probeer via een onderwijsleergesprek (vraag – antwoord – nieuwe vraag...) de verschillende stappen in een interculturele ontmoeting te begrijpen.
- Vraag de groep waarin een interculturele ontmoeting verschilt van een andere ontmoeting. Overloop je die stappen niet bij eender welke kennismaking met iets nieuws?
- Laat de groep in duo's zoeken naar concrete voorbeelden (uit hun eigen leven of via verhalen, films...) uit elk van de vier stappen.

✓ **‘wat zeggen nieuwe Belgen?’**

- Deel of projecteer enkele resultaten uit het SID-onderzoek bij nieuwe Belgen in 2017. (bijlage 7)
- Welke resultaten vallen op? Probeer met de groep te zoeken naar oorzaken voor deze resultaten.
- Wat herken je? In welk resultaat herken je je eigen standpunt?

✓ **‘kom uit uw kot!’**

- Er bestaan al best veel initiatieven waarbij je de kans krijgt om mensen uit verschillende culturen te ontmoeten. Buurtorganisaties, kookworkshops, wandelingen... Op website hieronder zie je een lijstje van zulke initiatieven, en een filmpje over een Turkse kookworkshop in Machelen.
- Hier vind je de link en de QR code naar de website van de VVSG, de Vereniging voor Steden en Gemeenten:

<https://www.vvsg.be/kennisitem/vvsg/ontmoetingskansen>

- Maak een groepje van twee of drie leerlingen.
- Zoek een gelijkaardig initiatief in jouw buurt! Neem contact op met de initiatiefnemers en/of één van de deelnemers. Vraag beleefd of je een kort interview mag doen en één van de activiteiten mag bezoeken. Neem foto's en ev. filmpjes en maak er een mooie reportage van. Vraag zeker aan de betrokken deelnemers of ze akkoord gaan om mee te doen of in beeld te komen. Respecteer ieders mening en privacy.
- Toon of presenteer je reportage aan de andere leerlingen van de klas.
- Bespreek het nut of belang van deze initiatieven.

BEZOEK AAN DE CENTRALE (GENT)

a) Een beetje achtergrond bij de muzikale traditie van West-Afrika

Overall in West-Afrika zijn **griots/griottes** de hoeders van de overlevering, de mondeling overgebrachte tradities en verhalen. Dat maakt hen tot bewakers van de identiteit van een gemeenschap.

'Griot' (vrouwelijk 'griotte') is de benaming die de Fransen – de voormalige kolonisatoren – aan de verhalenvertellers-muzikanten gaven. Het woord zou afkomstig zijn van het Franse woord 'guriot', dat op zijn beurt een verbastering is van het Portugese 'criado' (dienaar). Zelf noemen de griots zich 'djeli', een woord dat ook 'bloed' betekent. Je kan immers maar 'djeli' worden binnen een bepaalde bloedlijn, binnen bepaalde families. De kennis die door griots wordt beheerd en overgebracht wordt om die reden 'djeliya' genoemd: overbrenging door een bloedband, verwijzend naar het feit dat griots zich inschrijven in een lange familiale lijn.

De oorsprong van de griots ligt bij de professionele muzikanten van het Mande-volk. Ze houden de gebruiken, de geschiedenis en de genealogie van een gemeenschap levend, én zetten feesten en bruiloften luister bij. Maar de rol van een griot gaat verder. Hij/zij onderhandelt bijvoorbeeld bij conflicten tussen mannen en vrouwen, tussen bevolkingsgroepen, en zelfs tussen landen. Een griot ziet met andere woorden toe op de sociale harmonie van de gemeenschappen.

Griots kunnen rekenen op de waardering en het respect van de gemeenschap, maar ze worden ook gevreesd om hun bijzondere eigenschappen. Het woord van een griot zou zo krachtig zijn dat het een deur kan verbrijzelen of een boom al zijn bladeren doen verliezen. Vandaar dat de griots – zeker vroeger – ook hun opwachting maakten op het slagveld, en koningen en soldaten tot de overwinning aanspoorden.

Liedteksten

Sommige griot-verhalen vinden hun oorsprong in het middeleeuwse Mali-rijk (1230 tot 1600) van de Mandinka beschaving (nu Mali, Guinee, Burkina Faso, Ivoorkust, Liberia en Senegal), gesticht door **Sundiata Keïta** (1217 tot 1255, zie afbeelding).

Volgens de overlevering ontving de Mandinka-koning op een dag een toegewijde jager aan het hof. Die voorspelde dat indien de koning een lelijke vrouw zou huwen zij hem een zoon zou baren die op een dag een machtig vorst zou zijn. Sundiata was al getrouwd met Sassouma Berté en had al een zoon nl. Dankaran Toumani Keïta. Toen twee Traore-jagers van het Do-koninkrijk hem echter een lelijke gebochelde vrouw voorstelden, herinnerde hij zich de voorspelling. Hij aarzelde niet en huwde Sogolon; spoedig werd er een zoon geboren: Sundiata Keïta. Sundiata kon niet lopen tijdens zijn jeugd, maar kreeg niettemin op jonge leeftijd een eigen griot toegewezen die hij om wijze raad kon vragen. Zijn geboortestad Niani in

Mali (nu een klein plaatsje vlakbij de grens met Guinee) werd de hoofdstad van zijn rijk. Hij stierf volgens de legende in 1255 door verdrinking in Sankari-rivier waar nog steeds een gedenkteken staat. Zijn drie zonen volgden hem op als koning van het Mali-rijk.

Een andere grote koning was **Mansa Musa**. Hij was puissant rijk, zodanig zelfs dat tijdens zijn officiële pelgrimstocht via Caïro naar Mekka, de Egyptische geldmarkt door de overdaad aan gouden geschenken die hij uitdeelde volkomen van slag geraakte. Ook over die enorme rijkdom wordt in de griot-liederen dikwijls verhaald.

Instrumenten - kora, ngoni en balafon

Griots begeleiden zichzelf op een aantal kenmerkende instrumenten.

- De **kora** is een West-Afrikaanse harpluit met 21 snaren geschikt in twee evenwijdige rijen. De klankkast is een doormidden gesneden kalebas die met koeienhuid wordt bespannen en zo de klankbodem vormt. Aan die klankbodem wordt een lange hals van Afrikaans rozenhout vastgemaakt, en het is aan die hals dat de 21 nylonsnaren zijn bevestigd. Het fascinerende bij een kora is de driestemmigheid: het samengaan van de baslijn, de melodie en de begeleiding of versiering.

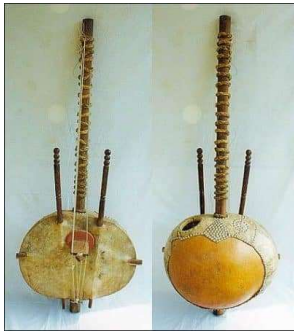
De kora zou voor het eerst zijn opgedoken in Kaabu, het koninkrijk dat zich tussen de 16de en de 19de eeuw uitstreckte over Senegal en Guinee-Bissau. De kora maakte daar onderdeel uit van de cultuur van die regio.

Tot halfweg de 19de eeuw overheerste het animisme. Vanaf de tweede helft van de 19e eeuw kreeg de islam – die daar al sinds de 8ste eeuw aanwezig was – de bovenhand. Dat overwicht van de islam spreekt uit de verschillende verhalen over het ontstaan van de kora. Allemaal schrijven ze de oorsprong van de kora toe aan *djinns*. Binnen de islamitische cultuur zijn dit bovennatuurlijke wezens die op geïsoleerde plekken leefden. Daar – langs waterlopen en in de savanne – zouden ze de kora bespeeld hebben.

Een zekere Mady Wuleng, beter bekend onder zijn bijnaam Sissoko, zou de kora als eerste hebben ontdekt. Betoverd door de zachte melodie zou hij een djinn in de val hebben gelokt om hem zijn instrument afhandig te maken. Ook nu nog beschouwen sommigen de kora als een instrument dat de griots in bruikleen hebben gekregen van de djinns; in het hartstochtelijke en irrationele gedrag van de muzikant zien ze de boosaardige invloed van de djinns. Een groot muzikant kan dus maar beter niet al zijn virtuositeit botvieren, want op een dag zou hij daar weleens de vervelende gevolgen kunnen van dragen. Het is een beetje zoals de gitarist, die op een kruispunt zijn ziel verkoopt aan de duivel om zo de blues tot in de puntjes te beheersen; ook op die manier stelt een koraspeler zich bloot aan de macht van de djinns, alleen maar om te kunnen genieten van de muziek.

Hoe is de kora tot ver buiten Afrika zo populair geworden? Daarvoor moeten terug naar de 18de eeuw, het moment waarop Europese grootmachten heel wat Mande-gebieden koloniseerden (om pas in de jaren 1960 hun onafhankelijk terug te krijgen). In die koloniale periode was de kora ontzettend populair, omdat de kolonisten de zachte en melodieuze klank verkozen boven de meer percussieve klanken van de balafon.

Na de onafhankelijkheid groeide de kora in West-Afrika uit tot het symbool van moderniteit en de culturele authenticiteit. Wie het instrument onder de knie had, werd door de presidenten van de nieuwe staten uitgeroepen tot nationale beroemdheid.

- De **ngoni** is de Bambara-naam – het Bambara is een van de officiële talen in Mali – voor een traditionele luit. Het lichaam van het instrument is een uitgehold stuk hout of een kalebas overtrokken met een gedroogde dierenhuid, en dient als klankkast. Op die klankkast staat de hals ingeplant. De ngoni wordt vooral tijdens feesten en ceremonies bespeeld, en meestal gebruikt voor snelle melodieën. De ngoni is te beschouwen als de "stamvader" van de Amerikaanse banjo.

Er zijn twee soorten ngoni's: de donso ngoni, die wordt gebruikt door jagers tijdens traditionele ceremonies, en de kamale ngoni voor de "populaire" muziek.

- Een **balafoon** bestaat uit een reeks houten staven die zijn opgehangen aan een op een frame gespannen touw. Onder iedere staaf hangt een resonator om de grondtoon te versterken; bij de balafoon zijn dat fleskalebassen. Omdat de toonhoogte (onder andere) afhangt van de lengte van de staaf, zijn de laagst klinkende staven langer dan de hoogst klinkende. In de Malinké-talen heet het instrument 'bala'; de toevoeging 'fo' betekent 'spelen' of 'spreken'. 'Bala-fo' betekent dus 'bala spelen' (de westerse benaming bala-foon [foon van het Griekse 'phone' of 'stem'] is er waarschijnlijk gekomen naar analogie met woorden als 'vibrafoon' of 'xylofoon').

b) Documentaire

Denk na en bespreek eventueel volgende vragen tijdens en na het bekijken van de documentaire:

1. Yelemani Trio en Wassa Kouyaté kiezen voor een erg open, democratische en zelfs 'emancipatorische' manier van muziek maken. Ze zetten zich bewust in de traditie van bestaande (Europese en Afrikaanse) stijlen, maar wensen tegelijk bestaande gewoonten en structuren in vraag te stellen en te veranderen. Hoe merk je dat evenwicht tussen traditie en verandering op?
2. In West-Afrikaanse landen is de rol van een 'griot' of 'djeli' erg groot. Je zou hem (haar) kunnen vergelijken met de troubadours uit het Ancien Régime.
 - a. Waarom zijn ze zo belangrijk, denk je?
 - b. Wie of wat nam (deels) de plaats in van de troubadours in de Europese traditie?
 - c. Gesproken (en gezongen) verhalen, gedichten en liedjes hebben een andere 'kracht' dan hun geschreven versies. Waarin schuilt die kracht?
 - d. Kun je zeggen dat de Europese traditie die kracht wat uit het oog verloren is de voorbije eeuw? Wat vind je?

c) Optreden van Yelemani Trio

Mogelijke vragen te beantwoorden tijdens of na het optreden:

- Beantwoordt de muziek aan jouw beeld van wat 'Afrikaanse muziek' is?
- Waarop is dat beeld gebaseerd?
- Hoe merk je dat de ontmoeting tussen Europese (Belgische, Italiaanse) en Afrikaanse (Burkinese, Malinese) muzikanten ook in de muziek tot uiting komt?

d) Gesprek met de muzikanten

Mogelijke topics om te bespreken:

- Beperkt beeld (single story) van Burkina Faso, Mali of Afrika dat uit de klas kwam.
- Vragen uit de zoektocht naar identiteit (ui-model) voorleggen aan de muzikanten
- Eigen plek van herkomst beschrijven & op zoek naar verschillen en gemene delers (cultuur)
- Bereid enkele vragen voor, naar aanleiding van de voorbereiding in de klas. Het kan gaan over vooroordelen, discriminatie, stereotypes, identiteit, het nut van wij-zij-denken, rol van man & vrouw in Burkina Faso en Mali, muzikale traditie enz.
- Wat is er nodig om dat eenzijdige beeld te doorbreken? Hoe verbinden?
- Wat de rol van muziek is voor ons? voor de muzikanten? Hoe kan muziek de ontmoeting tussen mensen en culturen bevorderen?

NAVERWERKING IN DE KLAS

Doel?

De deelnemers kijken terug op hun bezoek aan De Centrale en reflecteren over opgedane inzichten en gevoelens.

Materiaal?

- briefjes of post-its
- Afhankelijk van wat je creatie zal zijn.

Werkvormen?

✓ 'Samen terugkijken'

- Zet je samen in een kring. Deel enkele briefjes of post-its uit.
- Laat elke deelnemer enkele minuten in stilte nadenken en opschrijven wat bij hem/haar opkomt bij deze vragen:
 - Wat is je bij gebleven van het bezoek? Waarom juist dat?
 - Welke beelden blijven hangen? Waarom juist die?
 - Beantwoordde het bezoek aan je verwachtingen? Waarom (niet)?
 - Is je beeldvorming veranderd? Hoe dan? Waarom (niet)?
- Hang de post-its samen op een muur of leg de briefjes centraal in de kring.
- Overloop enkele antwoorden. Laat de schrijver ervan uitleg geven.
- Vraag of andere dit herkennen.

✓ 'Bedankt! Merci! Grazie!'

- Verdeel de groep in kleine groepjes.
- Laat hen brainstormen over een kleine attentie of kaartje om op te sturen als bedanking.
- Geef elke groep de tijd om een kaartje / filmpje / lied / muziekstuk / podcast met indrukken, inzichten, bedanking... te maken.
- Verzamel alles in een postpakket en stuur het naar volgend adres:

**De Centrale
t.a.v. Yelemani trio
Kraankindersstraat 2
9000 Gent**

Colofon

Dit educatief pakket werd ontwikkeld door Studio Globo voor De Centrale Gent,

met de gewaardeerde steun van:

- Stad Gent – dienst Cultuur
- Ghent Africa Platform
- Provincie Oost-Vlaanderen
- Vredeshuis Gent
- Chopstick vzw

